

Α 66

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Festschrift f. A. Heisenberg
(Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX.) 648 ἐπ.
καὶ τῆς Ἐφημερ. Μπαλάνου 50, 49 ἐπ.

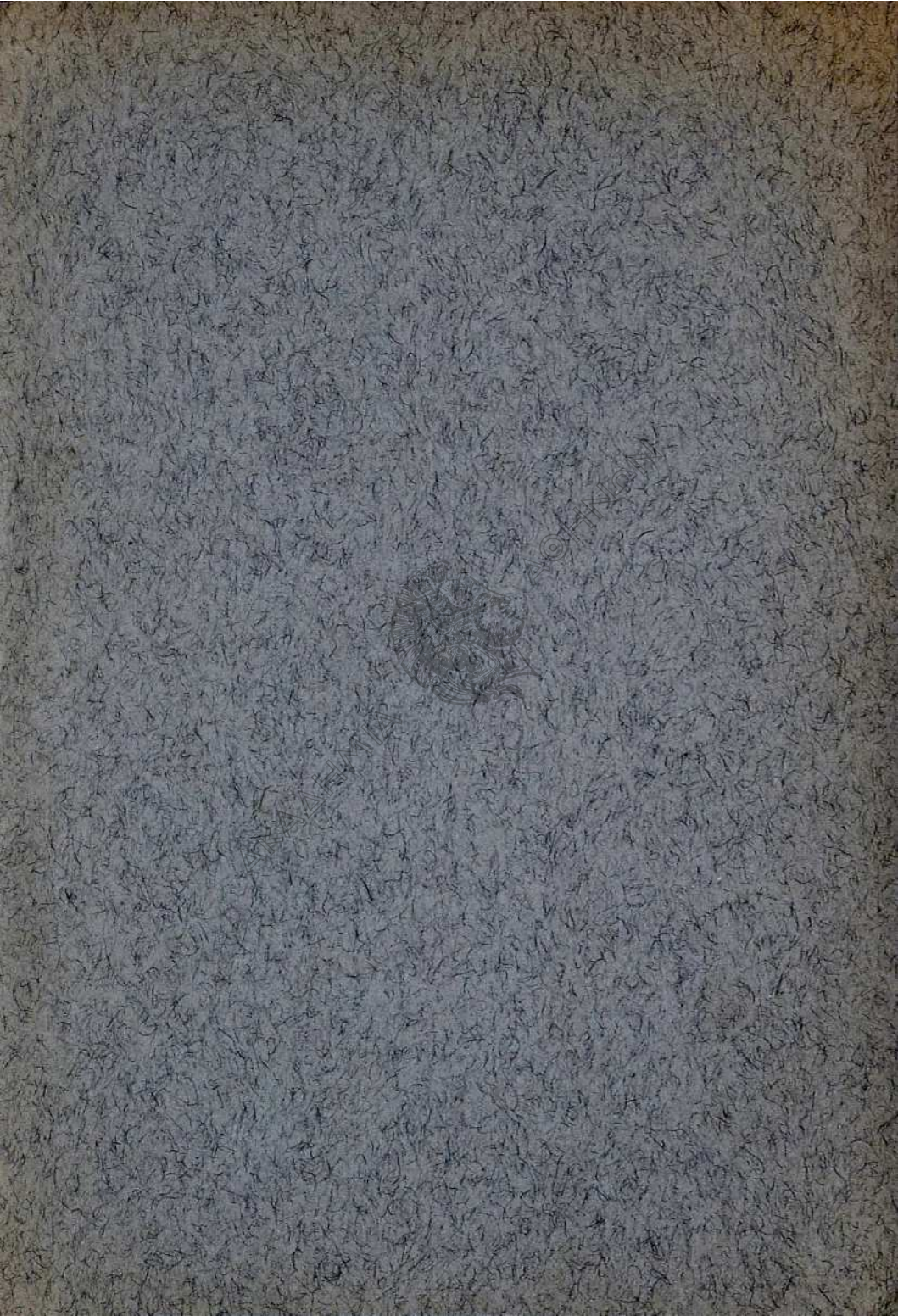

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔ. ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ

6 — Ὀδὸς Ἀρωατίδου — 6

1930

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Festschrift f. A. Heisenberg
(Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX.) 648 ἐπ.
καὶ τῆς Ἐφημερ. Μπαλάνου 50, 49 ἐπ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔ. ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ

6 — Ὀδὸς Ἀριστείδου — 6

1930

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ*

Μολονότι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤρξατο ἀναμειγνυομένη εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου διὰ τῆς ἱερολογίας αὐτοῦ (1), οὐδεμία ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑφίστατο διάταξις τοῦ πολιτικοῦ νόμου ἐπιβάλλουσα τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου καὶ κηρύσσουσα ἀνισχύρους τοὺς ἀνευ ἱερολογίας τελουμένους γάμους. Ἡ ἐν ἔτει 538 ἐκδοθεῖσα 74 Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς μὴ-ὄντας τῶν μειζόνων ἀξιωματίων ἕως ἄρα συγκλητικῶν καὶ ἰλλουστρίων, ἀν μὴ ἐπιθυμῶσι νὰ συντάξωσι προικῶν συμβόλαια, ὅπως προσέρχονται πρὸς τινὰ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν καὶ δηλώσιν εἰς τὸν ἐκδικὸν αὐτοῦ παροῦσιν τριῶν ἢ τεσσάρων τῶν ἐκεῖσε εὐλαβεστάτων κληρικῶν, ὅτι συναπτόνται εἰς γάμον, συντασσομένης περὶ τούτου ἐγγράφου βεβαιώσεως φεροῦσης τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδίκου, τῶν εἰς γάμον συναπτομένων καὶ τῶν μαρτύρων (2), δὲν ἀπετέλει καθιέρωσιν τῆς ἱερολογίας ὡς τύπου ἀπαραιτήτου τοῦ γάμου, ἡ δ' ἐκ τοῦ κεφαλαίου ε' αὐτῆς ἀποδεικνυομένη ὡς κρατοῦσα συνήθεια, καθ' ἣν οἱ εἰς γάμον ἐρχόμενοι «οἰκοὶ καὶ τῶν θείων ἀπτόμενοι λογίων ἢ ἐν εὐκτηρίοις οἰκοῖς ὤμνου», ὅτι θὰ ἔχωσι νομίμους συζύγους τὰς μεθ' ἑαυτῶν συνερχομένας, κατηγορήθη δι' ἄλλης, μετὰ τετραετίας (ἐν ἔτει 541) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος ἐκδοθείσης Νεαρᾶς (3). Ἡ ἐν Ἐκλογῇ τῶν Ἰσαύρων (4) μνεῖα τῆς τελέ-

* Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX. (Festschrift f. A. Heisenberg) σ. 649 ἐπ.

(1) Πρβ. τὰ κείμενα παρὰ Zhishmann, Eherecht der orientalischen Kirche, σ. 156 ἐπ. Ἴδε ἐπι Ἀμβροσίου Σταυρινοῦ, Ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἑνάτου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος (ἐν Κωνσταντινοπόλει 1923), σελ. β' ἐπ. Ferrari, Diritto matrimoniale secondo le novelle di Leone il Filosofo, B. Z. XVIII 161 ἐπ.; Brandileone, Il diritto bizantino nell' Italia meridionale, σ. 63, Monnier, Les Nouvelles de Léon le Sage, σ. 81, Μαριδάκη, Ἀστ. δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, σ. 41 ἐπ.

(2) Νο. 74 κ. 4.

(3) Νο. 117 κ. 4.

(4) Ἐκλ. 2, 8 (ed. Zachariae. 2, 9 ed. Montferrati): «εἴτε ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦτο δι' εὐλογίας».

σεως τοῦ γάμου ἐν ἐκκλησίᾳ δι' εὐλογίας, ἐπίσης δὲν καθιεροῖ ὡς συστατικὸν τοῦ γάμου στοιχεῖον τὴν ἱερολογία, ἀλλ' ὡς ἀποδεικτικὸν τῆς συναινέσεως τῶν «συναλλασσότων προσώπων». Βραδύτερον, ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 879 συνταχθέντι Προχείρῳ (1) περιελήφθη διάταξις παρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ νεαρῶσ τεθεῖσα (2) καὶ ἀπαγορεύουσα τὴν μυστικὴν τέλεσιν τῆσ ἱερολογίας, χωρὶσ ὁμωσ καὶ νὰ καθιστᾶ αὐτὴν στοιχεῖον τοῦ γάμου ἀπαραίτητον. Ἐπίσης τὸ τῆσ Ἐπαναγωγῆσ (3) περὶ τελέσεωσ γάμου «εἶτε δι' εὐλογίας, εἶτε διὰ στεφανώματοσ. . .» δὲν καθιεροῖ ὡσ ἀποκλειστικὸν τρόπον τελέσεωσ ἐγκύρου γάμου τὴν ἱερολογία.

Μόλισ ἐν ἔτει 893 ὁ Λέων διὰ τῆσ Νεαρᾶσ 89 (4) ἤξίωσε «τὰ συνοικείσα τῇ μαρτυρία τῆσ ἱερᾶσ εὐλογίας ἐρρῶσθαι . . ., ὡσ ἐνθα γε μὴ ὀρθῶτο τοῖσ συνοικεῖν βουλομένοισ τοιαύτη διαιτώσα ἀρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ρηθήσεται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτεύξεται τῶν τοιοῦτου δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις», βραδύτερον δ' ἐν ἔτει 1095 Ἀλέξιοσ ὁ Κομνηνοσ ἐπέξέτεινε τὴν διατύπωσιν ταύτην τῆσ ἱερολογίας καὶ ἐπὶ γάμου δούλων (5). Μεταγενέστεραι μαρτυρία ρητῶσ μνημονεύουσιν, ὅτι ἡ πρώτη νομοθετικὴ διάταξις, δι' ἧσ ἐπεβλήθη ἡ ἱερολογία ὡσ στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ γάμου, ὑπῆρξεν ἡ Νεαρὰ αὐτῆ τοῦ Λέοντοσ· οὕτω τὸ περὶ τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνοσ φερόμενον ὡσ συνταχθὲν ποίημα νομικὸν τοῦ Μιχαῆλ Ἀτταλειάτου, ἀναφερόμενον ἐν παραρτήματι εἰσ τὰσ Νεαρᾶσ τοῦ Λέοντοσ, λέγει, ὅτι «νῦν οὐ συνίσταται γάμοσ εἰ μὴ ἱερολογία γένηται, καθῶσ ὁ αὐτόσ βασιλεὺσ

(1) Πρόχ. 4, 27: «Μηδεὶσ μυστικῶσ στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων» (ed. Zachariae σ. 34).

(2) Zachariae, Πρόχ., σ. 352 καὶ Jus Graecorom. III 65 σημ. 1. Ἐντεῦθεν Ἀρμεν. 4, 4, 26. Κατὰ Leunclavius, Jus Graecorom. I 87 νεαρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ.

(3) Ἐπαναγωγή 16, 1. Ἴδε καὶ σχόλ. d ὑπὸ Ἐπαναγωγῆσ 16, 27. Πρβ. Ἐπαναγωγὴν 14, 11.

(4) Zachariae, Coll. II, Nov. LXXXIX: Jus Graecorom. III 185. Πρβ. τοῦ αὐτοῦ Νο. 98, παρὰ Zachariae (αὐτ.) Nov. XCVIII: Jus Graecorom. III 195 ἐπ.: «εἰ ὄλωσ ἐπ' αὐτῇ θέμισ τελεῖσθαι, ἂ τῷ γάμῳ τελεῖται, οἶον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν. . . ὁ μὲν γὰρ ἱερεὺσ κατὰ μίμησιν τῆσ ἄνωθεν παρὰ τοῦ πλάσαντοσ εὐλογίας τοῦ πρὸσ αὔξησιν τὰ γένη συναρμόσαντοσ ἔστηκεν ἱερολογῶν. . .». Τοῦ αὐτοῦ, Νο. 109 παρὰ Zachariae, Coll. II, Nov. CIX: Jus Graecorom. III 211.

(5) Zachariae, Coll. IV, Nov. XXXV: Jus Graecorom. III 401 ἐπ

(Λέων) ἐθέσπισεν»⁽¹⁾ ἐπίσης ἢ ἐν χειρογράφοις σφζομένη, ἀλλ' οὐπω δημοσιευθεῖσα⁽²⁾ ἐκλογὴ τῶν βιβλίων 1—10 τῶν Βασιλικῶν («πρῶτον τεῦχος τῶν ἐκλογῶν, ἦγουν τῶν δέκα βιβλίων τῆς ἐξηκονταβίβλου») ἢ περὶ τὸ 1156 συνταχθεῖσα καὶ (κακῶς ἐπομένως) εἰς τὸν σύγχρονον τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεόδωρον τὸν Ἐρμουπολίτην ἀποδιδομένη⁽³⁾ ἐν τίτλῳ γ' τοῦ Β' βιβλίου⁽⁴⁾ καθορίζει, ὅτι «τοῦτο διευτυπώσατο διὰ νεαρᾶς ὃ ἐν βασιλεῦσιν αἰοίδιμος καῖσαρ Λέων ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ τρισμακάριστος βασιλεὺς καῖσαρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός», κατὰ δὲ τὸ «νόμιμον κατὰ στοιχεῖον» τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος⁽⁵⁾ «πρὸ τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ ἐγένοντο καὶ πολλάκις γάμοι καὶ χωρὶς ἱερολογίας, ὡς λέγουσιν τινες, αὐτὸς δὲ ὁ σοφὸς κῦρις Λέων διὰ νεαρᾶς αὐτοῦ προσταγῆς ὤρισεν, ἵνα μὴ γένηται ποτε γάμος χωρὶς ἱερολογίας, καὶ ἔκτατε τοῦτο κρατεῖ». Ἐπίσης ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκμάσας Δημήτριος Χωματιανὸς τὰς διατάξεις τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀναφέρει⁽⁶⁾. Ἐντεῦθεν γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ὄντως πρῶτον νομοθέτημα ἐπιβαλὼν τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ γάμου ὑπῆρξεν ἡ νεαρά τοῦ Λέοντος.

Παρὰ τὴν τοιαύτην ὁμόφωνον ἀντίληψιν, ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Νικ. Πολίτης, ὁ θεμελιωτῆς τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι, ἐν μελέτῃ αὐτοῦ περὶ γαμηλίων συμβόλων⁽⁷⁾ ἐξετάζων τὸ ζήτημα τῆς ἱερολογίας τοῦ γάμου, φρονεῖ, ὅτι ἡ γνώμη, καθ' ἣν πρῶτη

(1) Leunclavius, Jus Graecorum. II 77 ἐπ. : Σγούτας, Θέμις 8, 116. Περὶ τοῦ ἔργου Σγούτας, αὐτ. 47 ἐπ. Zachariae, Delineatio § 46 καὶ Geschichte³, σ. 32.

(2) Πρβ. περὶ αὐτῆς Zachariae, Delineatio § 46 καὶ Ἀνέκδοτα, προλεγ. § XLVI, σ. XLIII, Geschichte³, σ. 27, 35. Αἱ ῥοπαὶ § 15, σ. 62 ἐπ. Biener, Beiträge zur Revision des justinianischen Codex, σ. 42—43.

(3) Τὸν συντάκτην τοῦ «συντόμου τῶν νεαρῶν διατάξεων» ἢ ἄλλον κατ' ἄλλους. Πρβ. Zachariae, Ἀνέκδ., ἔνθ' ἄνωτ.

(4) Δημοσιευομένη παρὰ Zachariae, Jus Graecorum. III 105 σημ. 1 καὶ ἀποδιδομένη ἐν σχολίῳ παρ' Ἀρμενοπούλῳ 4, 4, 19 (ed. Heimbach σ. 490).

(5) Synopsis minor N. λγ' : Zachariae, Jus Graecorum. II 178.

(6) Δημ. Χωματιανοῦ κεφ. κα' : Pitra, Analectra sacra et classica spicilegio Solesmensi parata VI (1891), col. 86.

(7) Πολίτης, Γαμήλια σύμβολα. Ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Ἐθν. Πανεπιστημίου 1905—1906 (σ. 111 ἐπ.), σ. 114 ἐπ., ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει (ἐν Ἀθήναις 1906), σ. 6 ἐπ. καὶ τελευταῖον ἐν Λαογραφικοῖς Συμμερίτοις 2 (σ. 218 ἐπ.), σ. 219 ἐπ.

νομοθετική διάταξις επιβάλλουσα τὴν ἱερολογίαὶν πρὸς σύναψιν γάμου εἶναι ἢ τῆς Νρ. 89 Λέοντος τοῦ σοφοῦ, στηρίζεται ἐπὶ πλάνης, ἀνασχευάζων τοὺς τοῦτο διδάσκοντας Ἑλληνας νομοδιδασκάλους (1) καὶ διδάσκει, ὅτι ἡ πρώτη τοιοῦτου περιεχομένου διάταξις ἐξεδόθη τίσσασσας ὄλους αἰῶνας προγενέστερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Α', διασφζομένη παρὰ τοῦ Μαλάλα (2), ὅστις ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἐξῆς :

«Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἕτερον ἐξέθετο θεῖον τύπον, ὥστε μηδένα δίχα σάκρας τινὰ τεκνοποιεῖσθαι, μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ, ἀλλὰ ἀπὸ θείας σάκρας δια τὸ καὶ τὸ τεκνοποιούμενον ἔχειν δίκαιον υἱοῦ νομίμου καὶ θυγατρὸς εἰς τὸ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ τεκνοποιουμένου αὐτόν».

Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην, Ἀναστάσιος ὁ Α' (491—518) ἐξέδωκε διάταξιν (3), δι' ἧς ἀπηγορεύετο τὸ συνάπτειν γάμον ἄνευ

(1) Καλλιγᾶν, Οἰκογ. (ἔκδ. β') § 53. Παπαρηγόπουλον, Οἰκογ. (ἔκδ. β') §§ 57, 58, Κρασσᾶν, Οἰκογ. (ἔκδ. δ') § 50. Ἐκ τούτων ὁ Παπαρηγόπουλος, αὐτ., ὑποστηρίζει ἀοριστῶς, ὅτι «φαίνεται... ἐκ τοῦ προομίου τῆς Νεαρᾶς ταύτης καὶ ἐκ τινος διατάξεως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ, ὀρίζουσης νὰ μὴ εὐλογῶνται κρυφίως οἱ γάμοι (τ. ἔ. τῆς ἐν Προχ. 4, 27 διατ., περὶ ἧς ἀνωτ. ὁ λόγος), ὅτι ὁ Λέων διὰ τῆς παρατεθείσης διατάξεως δὲν εἰσάγει τὸν τρόπον τοῦτον τῆς συνάψεως τοῦ γάμου κατὰ πρῶτον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιμένει νὰ τηρητα οὗτος, νομοθετηθεῖσ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ παραμελούμενος» καὶ παραπεμπει εἰς Ἀρμ. 4, 4, 19. Τὸ ὅτι ἡ τοιαύτη δόξα δὲν εἶναι ὀρθή, ἀποδεικνύεται, νομίζω, ἐκ τῶν ἐνταῦθα λεγομένων, τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἀρμενοπούλου οὐδεμίαν πρὸς τὸ θέμα ἔχει σχέσιν. Ἄν ὁ συγγραφεὺς νοῖ τὸ ὑπ' αὐτὸ σχόλιον, περὶ αὐτοῦ (οὐδὲν ἄλλο ἄλλως τε λέγοντος, εἰ μὴ, ἀντιθέτως, ὅτι πρῶτος ὁ Λέων ἐνομοθέτησε τοῦτο) καὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη, πρβ. τάνωτέρω σ. 51, σημ. 4 εἰρημένα. Τὰ παρὰ Κρασσᾶ (αὐτ. κείμ. καὶ σημ. 2) λεγόμενα, ὅτι πρῶτοι ἐν τῇ Δύσει οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἐνομοθέτησαν, ὅτι, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, δέον οὗτος νὰ προκηρυχθῆ δημοσίᾳ καὶ εἶτα νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἱερολογία : Cap. Car. M. (802) c. 35, Cap. Reg. Fr. 179, 389, 463 καὶ ἡ ἀπόκρουσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Πολίτου (αὐτ.) ἐκφεύγουσι τοῦ κύκλου τῆς προκειμένης μελέτης.

(2) Μαλάλα, Χρονογ. λόγ. ιστ' (σ. 401, 14 ἐπ. ἔκδ. Βόννης).

(3) «θεῖον τύπον» = «θεῖαν κέλευσιν» : Μαλάλα, Χρονογ. λόγ. ι' (σ. 248, 7, σ. 249, 3, ἔκδ. Βόννης), Ἰουστ. Νρ. 113, 151, 152, Βαλσ. εἰς καν. λη'. τῆς ἐν Τρούλλφ ΣΤ'. συνόδου : «δέον γόρ ἐστὶν ἀκολουθεῖν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις, ἧτοι τοῖς βασιλικοῖς προστάγμασι». Ῥάλλη καὶ Ποιτῆ, Σύντ. 2, 392. Βασ. 2, 5, 27.

ιερολογίας, ἐπεβάλλετο δ' ἡ σύναψις γάμου δι' ἱερολογίας χάριν τῶν τέκνων κλπ.

Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη ἦτο ἀκριβής, ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης σημασία οὐδένα διαφεύγει· διότι δὲν θὰ ἐνεφάνιζεν ἀπλῶς πλανηθέντας τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς ἐρμηνευτὰς παρασυρθέντας· θὰ ἐγέννα ζητήματα ἀτελεύτητα, ἴδια ὡς ἐκ τῆς παραλείψεως τῆς διατάξεως ταύτης ἐκ τοῦ Κώδικος τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁽¹⁾, ἐν τῷ ὁποίῳ, ἀντιθέτως, μνημονεύονται προηγούμενοι τύποι τῆς τελέσεως⁽²⁾ καὶ πληθὺν εἰκασίων περὶ τῶν λόγων τῆς τοιαύτης παραλείψεως. Ἐπιτυχῶς ὅμως ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται εἰς *ριζικὴν πλάνην* τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου, προελθοῦσαν ἐξ ἀπλῆς παρερμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Μαλάλα, εἰς ἄλλο ἐντελῶς ἀναγομένου θέμα :

Ἐκ πρώτης ἤδη ὄψεως φαίνεται, ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ὄρα εἰς *υἰοθεσίαν καὶ οὐχὶ εἰς εἰς γάμον* τὸ «*τεκνοποιεῖσθαι*», «*υἰοποιεῖν*», «*υἰοποιεῖσθαι*», «*υἰοῦσθαι*», σημαίνουσι «*υἰοθετεῖν*», τὸ «*τεκνοποιᾶ*» καὶ «*τεκνοποίημα*» σημαίνουσι «*υἰοθεσία*». Οὕτω λ. χ. παρὰ Διοδώρῳ Σικελιώτῃ⁽³⁾ : «*Ζεὺς Ἦραν ἔπεισεν υἰοποιήσασθαι τὸν Ἡρακλέα*» καὶ : «*τοὺς τοῦ Διὸς παῖδας υἰοποιήσάμενος . . .*». Ἐν ταῖς Νεαράτς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁμοίως⁽⁴⁾ : «*τὴν τοὺς νόθους υἰοποιεῖσθαι διάταξιν . . .*» καὶ «*τὰς υἰοποιίας τὰς τῶν νόθων ἐκώλυσε . . .*». Παρὰ Σουίδα⁽⁵⁾ : «*ἡ τὸν Μωϋσῆν υἰο-*

Κεδρηνός, Σύνοψις ἱστοριῶν 1, 617, 11 (ἔκδ. Βόννης), Θεοφάνης, Χρονογρ. σ. 121, 5, 12, 26· 176, 20, 334, 7 (ἔκδ. de Boor, Teubner). Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis ἐν λέξει τύποι.

(1) Τῆς συντάξεως τοῦ ὁποίου εἶναι πολὺ προγενεστέρα, ἄτε ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α'. Ὅρα κατωτ. σ. 654 σημ. 3 ἐπ. καὶ ἀντίστοιχον κείμενον περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς.

(2) Cod. 5, 4 ἐπ., ὧν πολλὰ χωρία ἀηλείφθησαν κατόπιν ἐκ τῶν Βασιλικῶν 28, 4 (25 ἐπ.) καὶ ἐξῆς κατὰ τὸ πλείστον συνεπεία τῆς μεσολαβήσεως ἐξελίξεως, προστεθεισῶν τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἐκδοθεισῶν Νεαρῶν κλπ.

(3) Διοδ. Σικελ. 4, 39, 60.

(4) Νρ. 89 κ. 7.

(5) Σουίδα, Λεξ. ἐν λέξει «θερμόταται». Καὶ περαιτέρω ἐν τοῖς λεξικοῖς Σουίδα καὶ Φωτίου : «*Υἰῶσαι τὸν παῖδα*, υἰὸν ποιῆσαι αὐτὸν θετὸν. Καὶ *υἰώσαι*, τῇ υἰοθεσίᾳ. Καὶ *υἰώσατο*, ἀντὶ τὸν υἰὸν θετὸν ἐποίησατο κλπ.» Μέγα Ἐτυμολογ., σ. 775 : «*Υἰώσεις αἱ υἰοθεσίαι καὶ υἰώσατο ἀντὶ τὸν θετὸν υἰὸν ἐποίησε καὶ υἰῶσαι*». Ὅρα ἐτι Νικόλ. Δαμασκηνὸν ἐν Προδρομῷ ἑλλην. βιβλιοθήκης 257. Περβ. Λιβαδᾶν, Παρατηρήσεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς

ποιήσασα». Ἐπίσης παρὰ Θεοφάνει (1) εὔρηται: «τούτῳ τῷ ἔτει **τεκνοποιηθεὶς** ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος Χοσρόην τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν...». Παρὰ τῷ αὐτῷ (2): «Τούτῳ τῷ ἔτει Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς Τιθέριον, τὸν κόμητα τῶν ἐσκουσιτόρων **υἱοποιησάμενος**...». Ἐπίσης εἰς Γνώμονα τοῦ ἰδίου λόγου (3) φέρεται: «ἐὰν... ἀνέλθῃται παῖδα καὶ τοῦτον **υἱοποιήσῃται**, μετὰ θάνατον τεταρτολογεῖται». Ἐν ταῖς Νεαραῖς τοῦ Λέοντος ὁμοίως: «εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ **υἱοποιησαμένου** παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας» (4): «... θεσπίζει βουλομένους **υἱοποιεῖσθαι** ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βούλησιν» (5): «τοῖς βουλομένοις **υἱοποιεῖσθαι**...» (6). Καὶ ἐν τοῖς εὐχολογίαις (7) ἐπίσης ὑπὸ τὸν ἔννοϊαν ταύτην εὔρηται «σύνταξις εἰς **τεκνοποίησιν**», ἔνθα περαιτέρω: «χρῆ γινώσκειν. ὅτι μετὰ τὸ ἀναγῶναι τὸ μεγαλεῖον, εἰσέρχεται ὁ μέλλων **τεκνοποιεῖν**...» καὶ περαιτέρω: «... καὶ δὸς αὐτῷ **τεκνογονῆσαι**», ὡς ἐπίσης «εὐχὴ ἑτέρα εἰς **«τεκνοποίησιν»**, ἐν ἧ φέρεται: «εὐλόγησον τὸν δοῦλόν σου... τὸν **τεκνοποιοῦντα** ἐν τῷ σφῷ ὀνόματι...». (8) Ἐπὶ πλεον, ἢ σύνταξις τοῦ «τεκνοποιεῖσθαι» μετὰ τοῦ «τινὰ» κλπ. («... μηδένα δῖχα σάκρας **τινὰ** τεκνοποιεῖσθαι, μήτε ἄρρον, μήτε θῆλυ...») καὶ

νομικὴν γλῶσσαν. κεφ. ξ', ἐν ἐπιτηρίδι τῆς Νομικῆς σχολῆς τοῦ Ἀθηνῆσι Πανεπιστημίου 1 (1925) 176 ἐπ.

(1) Θεοφάν., Χρονογρ. σ. 266, 13 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(2) Θεοφάν., Χρονογρ. σ. 247, 28 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(3) Γνώμων τοῦ ἰδίου λόγου 41, 2 (Seckel-Schubart, Ägyptische Urkunden aus den staatl. Museen zu Berlin, Griech. Urkunden 5, 1, σ. 21).

(4) Λέοντος Νο. 24: Zachariae, Coll. II, Nov. XXIV: Jus Graecorum. III 103.

(5) Λέοντος Νο. 26: Zachariae, Coll. II, Nov. XXVI: Jus Graecorum. III 106 ἐπ.

(6) Λέοντος Νο. 27: Zachariae, Coll. II, Nov. XXVII: Jus Graecorum. III 108 ἐπ.

(7) Goar, Εὐχολόγιον (Venetiis 1730), σ. 563.

(8) Πρβ. καὶ Ducauge, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis ἐν λέξει **υἱοθετεῖν**. Preisigke, Wörterbuch der griechischen Papyrusurkunden ἐν λέξει **υἱοποιέομαι**—II (1927) col. 636. Ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς τοῦ Κώδικος διατάξεσι «παιδοποιεῖν» σημαίνει «γεννᾶν τέκνα». Πρβ. Cod. 1, 3, 44 καὶ 52 § 13, Cod. 6, 4, 4 § 5, Cod. 6, 25, 6. Mayr-San Nicolò, Vocabularium Codicis Justiniani ἐν λέξει «παιδοποιεῖν»—II (1925) col. 344—345.

τὸ περαιτέρω : «διὰ τὸ καὶ τὸ τεκνοποιούμενον ἔχειν δίκαιον υἱοῦ νομίμου . . .», διακρινομένων τῶν τεκνοποιηθέντων ἀπὸ τῶν νομίμων τέκνων, οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου.

Εἶναι, κατὰ ταῦτα, φανερόν, ὅτι τὸ χωρίον οὐδεμίαν πρὸς τὸν γάμον ἔχει σχέσιν καὶ ἐπομένως παραμένει ἀναμφίβολον, ὅτι πρώτη νομοθετικὴ διάταξις ἀξιώσασα τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὸ κύρος τοῦ γάμου, παραμένει ἡ μνημονευθεῖσα Νεαρά τοῦ Λέοντος.

Ἄλλ' ἢ διάταξις τοῦ Ἀναστασίου ἔχει, ἄρα γε, τοῦλάχιστον σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἱερολογίαν ; ἐὰν τοιοῦτόν τι ὄντως συμβαίη, καὶ πάλιν τὸ ἐντεῦθεν ἐξαγόμενον ἐπιστημονικὸν διάφορον εἶναι σημαντικόν· διότι θὰ εὐρισκόμεθα πρὸ νομοθετικῆς διατάξεως καθιερούσης ρητῶς ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὸ κύρος τῆς υἱοθεσίας τοῦλάχιστον στοιχεῖον τὴν ἱερολογίαν, πράγμα ὅπερ μέχρι τοῦδε δὲν ἦτο γνωστόν. Εἶναι ὁμως τοῦτο ἀκριβές ;

Ἐφ' ὅσον ἡ διάταξις αὕτη ἐξεδόθη ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α', ἡ ἐκδοσις αὐτῆς περιοριστέα πρωτίστως μεταξὺ 491 καὶ 518, τῶν ἐτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἐὰν θελήσωμεν ὁμως νὰ χρονολογήσωμεν ἀκριβέστερον τὴν διάταξιν, ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Μαλάλα εὐρίσκομεν, ὅτι προφανῶς ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἕκτην Νοεμβρίου ἔτους χρηματίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς φξά', ὅπερ οὗτος μνημονεύει ὀλίγον ἀνωτέρω (1) διὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σεβήρου ἀντὶ τοῦ ἐξορισθέντος Φλαβιανοῦ καὶ πρὸ τοῦ ἔτους χρηματίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς φξδ', Ἰνδικτιῶνος θ', ὁπότε, ὡς ἐπίσης ὁ ἴδιος ὀλίγον κατωτέρω (2) μνημονεύει, οἱ δῆμοι Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης ἐστασίασαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν αὐγουστάλιον αὐτῶν Θεοδόσιον τὸν ἀπὸ Ἀντιοχείας υἱὸν Καλλισπίου τοῦ πατρικίου διὰ λῆψιν ἐλαίου, δηλ. μεταξὺ τῶν ἐτῶν 513 καὶ 516, λαμβανομένου ὅπ' ὄψιν, ὅτι ἡ χρονολογία τῆς Ἀντιοχείας, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, προηγείται τῆς ἡμετέρας κατὰ 48 ἔτη (3). Λαμβανομένης δ' ὅπ' ὄψιν τῆς

(1) Μαλάλας, αὐτ. σ. 400, 9—10 (ἔκδ. Βόννης).

(2) Μαλάλας, αὐτ. σ. 401, 24 (ἔκδ. Βόννης).

(3) «Χρηματίζει» οὖν ἡ μεγάλη Ἀντιόχεια κατὰ τιμὴν ἔτος πρῶτον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Καίσαρος Γαίου Ἰουλίου». Μαλάλας, λογ. θ' (σ. 217, 21—22 ἔκδ. Βόννης). Πρβ. τὸν αὐτόν, λόγ. ιε' (σ. 391, 3), μνημονεύοντα ὡς ἔτος θανάτου τοῦ Ζήνωνος καὶ ἀναρρήσεως Ἀναστασίου τοῦ Α' κατὰ τὴν χρο-

διατυπώσεως τοῦ Μαλάλα, μνημονεύοντος πρῶτον τὴν ἡμετέραν διάταξιν καὶ εἶτα ἐπιφέροντος, ὅτι: «ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ (τοῦ Ἀναστασίου) βασιλείας» ἐγένετο ἡ στάσις τῶν δῆμων τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης καὶ φόνος τοῦ Θεοδοσίου, ὃν, κατὰ τὰ εἰρημμένα, τοποθετεῖ ἐν ἔτει 516, φαίνεται μᾶλλον, ὅτι ἡ ἡμετέρα διάταξις περὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξεδόθη.

Ἐάν, ἄρα, ὑποτεθῆ, ὅτι εἰς ἱερολογίαν ἢ διάταξις ἀφορᾷ, θὰ εἶχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 516 περίπου διάταξιν, ἐπιβάλλουσαν τὴν ἱερολογίαν τῆς υἰοθεσίας. Τοιαύτης ὁμως διατάξεως δὲν διεσώθη ἢ μνήμη (1), ἐνῶ, ἂν πράγματι ὑφίστατο, δὲν θὰ ἦτο τοῦτο πιθανόν (2). Ἀληθῶς, πολλαχόθεν βεβαιούται, ὅτι εἶχεν ἐπικρατήση, ὅπως

νολογίαν Ἀντιοχείας, τὴν 9ην Ἀπριλίου (Ξανθικοῦ, κατὰ τὴν μακεδονικὴν τῶν μηνῶν ὀνοματολογίαν, ἧς ποιεῖται χοῆσιν ὁ Μαλάλας) 539, ἰνδικτ. ιδ', δηλ. τὸ γνωστὸν 491 μ. Χ.

(1) Τὸ παρὰ Zhismann, *Eherecht*, σ. 280 in fine, 281 λεγόμενον καὶ ἐπαναλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ Μπαλῆ, Μελέται ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου 1^η, σ. 279 σημ. 5 (1^η (1927), 280 σημ. 5), ὅτι ἡ ἱερολογία ἐπὶ υἰοθεσίας μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐν διατάξει τοῦ Ἀναστασίου, περιληφθεῖση ἐν Cod. 5, 27, 6 δὲν εἶναι ἀκριβές· διότι τὸ ἐν § 1 τοῦ νόμου τούτου τοῦ Κώδικος λεγόμενον: *filios insuper vel filias iam per divinos adfatus a patribus suis in adrogationem susceptos vel susceptas* καὶ δὴ ὁ ὅρος *divini adfatus* δὲν σημαίνει ἱερολογίαν, ἀλλὰ, συνώνυμος ὢν πρὸς τὰ *litterae sacrae, arces sacri, oraculum caeleste*, διάταξιν αὐτοκράτορος, **αὐτοκρατορικὴν ἀντιγράφη** (*rescriptum*) καὶ εἰσποίησιν διὰ τοιαύτης ἀντιγραφῆς γινομένην. Cod. 1, 23, 6 pr. Cod. 1, 4, 3. Cod. 1, 55, 10. Πρβ. καὶ Dirksen, *Manuale latinitatis fontium iuris civilis Romanorum* ἐν λέξει *adfatus* καὶ τὰ παρὰ Mayr, *Vocabularium codicis Justiniani* ἐν λέξει *adfatus I* (1923), col. 420 χωρία, εἶ δὲ Cod. Theodos. 1, 1, 5: «*cum sacris transmittatur adfatibus*». Cod. Theod. 14, 9, 3: «*si qui eorum post emissos divinae sanctionis adfatus. . .*». Cod. Theod. 16, 2, 37: «*nostrae serenitatis adfatus*». Πρβ. καὶ τὰ παρὰ Gradenwitz, *Heidelberger Index zum Theodosianus* (1925) φ. 13 ἐν λέξει *affatus* χωρία τοῦ Θεοδοσιανοῦ Κώδικος. Ἐπίσης ἐπὶ παρανοήσεως τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστίνου ἐν Cod. 5, 27, 7, στηρίζεται ἡ γνώμη τοῦ Zhishmann (αὐτ.), ὅτι καὶ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἀποδεικνύεται δῆθεν ἡ ὑπαρξίς ἱερολογίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην, διότι αὕτη ὀρίζει, τάχα, ὅτι τὰ νόθα δὲν σιερούονται τῆς κληρονομίας, ἐάν ἡ υἰοθεσία εἶχε τελεσθῆ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τύπον πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς διατάξεως. Τὸ ἐν § 1 αὐτ.: *ex divinis iussionibus*, ὡς καὶ τὸ ἐν § 3: *divinis litteris*, δὲν δηλοῦσιν **ἱερολογίαν, ἀλλ' αὐτοκρατορικὰς διατάξεις**.

(2) Ἀπόδειξις τούτου τὸ ὅτι τόσον ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου, ὅσον καὶ ἡ τῆς

καὶ ἡ υἰοθεσία ἱερολογῆται· ἐν ταῖς Νεαρχαῖς τοῦ Λέοντος ἀναφέρεται ἡ ἱερολογία τῆς υἰοθεσίας ὡς ἐξ ἔθους προφανῶς κρυτήσαα (1) καὶ φαίνεται τὸ ἔθος τοῦτο ἀναγνωρίζομενον καὶ κυρούμενον οὕτω ἐν τῇ Νεαρχᾷ 24 (2) ὁ αὐτοκράτωρ παρατηρεῖ μετὰ θλίψεως, ὅτι αἱ υἰοθεσίαι γίνονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων οὐχὶ προσηκόντως, δηλ. ἄνευ ἱερολογίας: «ὄντων δὲ οὐκ ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου παρευδοκιμεῖται χρόνου, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἰοθεσιῶν τοῦτο πάσχων ὁρᾶται, ἄς πικνύσκει μὴ κατὰ πρόποντα κόσμον ποιεῖ, ἄνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν ὕδῶν ταύτας ποιούμενος, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βουλομένοις υἰοθετεῖσθαι μόνον διδόντος τοῦ νόμου». Ὡς συνέπειαν τούτου εὐρίσκει ὁ αὐτοκράτωρ Λέων, τὸ ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπάρχον κώλυμα ἐκ τῆς ἄνευ ἱερολογίας τελουμένης υἰοθεσίας, «οὐδὲν ὑπολογιζομένης τῆς πράξεως διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεσολαβούσης ἐκειθὲν τινα κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον». Ἦδη ὁμως, ἐπάγεται, «κατὰ θεσμὰ γινομένης καὶ πρόποντα καὶ δίκαια τῆς υἰοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων τῶν δὲ εἰς τῶν παιδῶν, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ υἰοποιησαμένου παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας». Ὁμοίως ἐν Νρ. 89 (3) ὁ Λέων καθιεροῖ τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ γάμου κατὰ μίμησιν τῆς υἰοθεσίας, προάγων αὐτὴν εἰς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου, ἀλλ' ἔθος πάλιν κυρῶν προϋφιστάμενον: «Ὡσπερ τὰ τῆς υἰοθεσίας πράγματα πρὸς τὸ ἀδιάφορον διακείμενα παρεῖδεν ἡ ἀρ-

υἰοθεσίας, ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὸν Λέοντα (Πρβλ. ἀνωτ. σ. 50—51, κατωτ. ἐπομ. σημ.). Καὶ τὸ μὲν ἀποδίδειν τὴν ἱερολογίαν εἰς ὀρισμένον αὐτοκράτορα, χωρὶς τοῦτο νὰ ἦ ἀπολύτως ἀκριβές, εἶναι πιθανόν, ἐντελῶς ὁμως ἀπίθανον τὸ νὰ μὴ διασωθῇ ἡ μνήμη διατάξεως τοιαύτης σημασίας, ἂν ὄντως ὑπῆρχε.

(1) Τοῦτο σαφῶς ὑποδηλοῦται ἐν προοιμίῳ τῆς Νρ. 24 τοῦ Λέοντος. Δὲν εἶναι, ἄρα, ἀκριβές τὸ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πηγαῖς (Βαλαμῶνι, Βλάσταρι, κατωτ. σ. 58 σημ. 5 καὶ 7 ἀπαντώμενον, οὗ ἀπίησις καὶ παρὰ Μομφερράτω, Οἰκογεν., σ. 79 καὶ σημ. 4, ὅτι ὁ Λέων εἶναι ὁ εἰσαγαγὼν τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ υἰοθεσίας. Ὁ Λέων ἀπλῶς ἀνεγνώρισε καὶ ἐκύρωσε τὸ ἔθος τοῦ ἱερολογεῖν τὴν υἰοθεσίαν, χωρὶς δὲ καὶ νὰξιώσῃ τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τῆς υἰοθεσίας. Τοιαύτην ἔνοιαν ἔχει καὶ τὸ ἐν Νρ. 89 ἀπαντώμενον καὶ εἰς τὴν Νρ. 24 ἀναγόμενον: «καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱερῆς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διωρισάμεθα».

(2) Zachariae, Coll. II, Nov. XXIV: Jus Graecorom. III 103.

(3) Zachariae, Coll. II, Nov. LXXXIX: Jus Graecorom. III 185.

χαιότης, ἦν χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζουσα οὐδὲν ἐδόκει ὀλιγωρεῖν, οὕτως ἔοικε καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσιῶν παρεωρακέναι κατάστασιν καὶ δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν... Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱερᾶς ἐπικλήσει τὴν εἰσποίησιν προδαίνειν διωρισάμεθα, οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι κελεύομεν...» Ἐντεῦθεν ἐν ἐνὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Προχείρου (1) μετὰ τὸ χωρίον 7, 19 εὑρηται μεταγενεστέρα προφανῶς τῶν τοῦ Λέοντος Νεαρῶν προσθήκη, καθ' ἣν: «τῆς γὰρ καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ναοῖς ἁγίοις καὶ εὐχαῖς ὁσαῖς γινομένης, ἄλυτός ἐστιν ὁ δεσμός...» (2), ἐν δὲ τῇ Ἡύξημένῃ Ἐπαναγωγῇ (3) ἀπαντᾶται, ὅτι: «... τῆς καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ἁγίοις ναοῖς καὶ δι' εὐχῶν ὁσίων καὶ χειροθεσίας ἱερέων συνισταμένης, ἄλυτος ὁ δεσμός διαμένει...» χωρίον, ὅπερ, ὑπὸ μορφὴν σχολίου, περιελήφθη μεταγενεστέρως καὶ εἰς τὴν Ἐπαναγωγὴν (4). Ὁμοίως ἢ τῆς υἰοθεσίας ἱερολογία μνημονεύεται παρὰ Βαλσαμῶν (5): «ἔτι σημείωσαι, ὅτι καὶ διὰ ἱερᾶς εὐχῆς γίνεται υἰοθεσία. Ἐχε οὖν τοῦτο ἐπὶ μνήμης· οὐ γὰρ εὑρηταί που ἀλλαχοῦ κείμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἀγνοεῖται τοῖς πολλοῖς» (6). Ματθαῖος ὁ Βλαστάρχης ἐν τῷ ἑαυτοῦ Σύνταγματι (7) ἀποδίδει κείμενον τῆς Νρ. 24 τοῦ Λέοντος, ὡς καὶ ὁ Μαλαξὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ Νομοκάνονι, κατὰ τὸ παρ' ἐμοὶ εὐ-

(1) Codex Bodleianus 264, Roe 18 (τοῦ ἔτους 1349). Περὶ τούτου Zachariae, Πρόχ. σ. CXCII, CCX, 315 ἐπ.

(2) Zachariae, Πρόχ., σ. 56, σημ. 40

(3) Ἡύξημ. Ἐπαναγ. 15, 12: Zachariae, Jus Graecorum. IV 231 ἐπ.

(4) Ἐπαναγ. 17, 21, σχόλ., ed. Zachariae, σ. 112.

(5) Βαλσ. εἰς καν. ηγ' τῆς ἐν Τρούλλῳ ΣΤ'. Οἴκουμ. Συνόδου. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Β', σ. 430 ἐπ.

(6) Φαίνεται, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βαλσαμῶνος ὑφίστατο διχογνωμία, ἃν ἡ ἱερολογία ἐπιβάλλεται ὡς ἀπαραίτητος διὰ τὸ κύρος τῆς υἰοθεσίας διατύπωσης, ἢ ἀποτελῆ ἀπλῶς ἕνα τῶν δι' αὐτὴν καθιερωμένων τύπων, διότι ὁ Βαλσαμῶν λέγει: «πολλάκις ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν καὶ ταῦτα τριβοκῶν περὶ τὰ νομικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, μὴ ἔχειν χώραν τὰ τῆς υἰοθεσίας ἀρτίως δὲ μηδὲ ἀπὸ μόνης εὐχῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀναδοχῆς γίνεσθαι νόμιμον υἰοθεσίαν· ὅπερ αἰρηθεῖσαι βασιλικαὶ νεαραὶ οὐκ ἀνέχονται λέγεσθαι». Πρβ. καὶ σ. 431: «Τοῦτο δὲ ὠρίσθη κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῆς υἰοθεσίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἐκ ταύτης συγγένειαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ διὰ θείων εὐχῶν τελετῆς συνίστασθαι κατὰ τὴν τοῦ αἰδίδιμου κυροῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ νεράνα».

(7) Βλαστ. Σύντ. κατὰ στοιχ. Β'. Σύντ. 6, 137.

ρискόμενον ἀνέκδοτον ἔτι παλαιότερον χειρόγραφον, ἀναγόμενον εἰς αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς συντάξεώς του (1): «ἢ δὲ κδ' τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κωλύουσα τοὺς εἰσποιουμένους πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάπτεσθαι τοῖς τοῦ εἰσποιουμένου παισίν, ἐπάγει· ἀλλὰ πάλαι μὲν μὴ κατὰ λόγον (2)· νῦν δὲ κατὰ τὸν πρόποντα θεσμὸν καὶ δίκαιον τῆς υἰοθεσίας γινομένης καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὴν τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι...» (3) Κατὰ τὸ Ἀλεξίου Σπανοῦ Ἐγχειρίδιον τῶν συνοικεσίων, τοῦ μέσου περίπου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, τὸ ἔθος τοῦ ἱερολογεῖν τὴν υἰοθεσίαν εἶχεν ἐκλίπη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (4). Τὸ μεταγενέστερον Πηδάλιον (5) ἐπίσης, ἀναφερόμενον εἰς τὴν Νρ. κδ' τοῦ Λέοντος, μνημονεύει τὴν ἱερολογίαν ἀπλῶς ὡς τρόπον συστάσεως τῆς υἰοθεσίας, ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἔγνωσαν νοητέα καὶ ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ Μολδαυικοῦ Κώδικος (6), ἐνῶ ὁ Maurer ἐν τῷ

(1) Κεφ. τγ' 4.

(2) Ἐν τῷ χειρογράφῳ: *κατάλογον*.

(3) Ἐν τῇ εἰς τὴν ὁμιλουμένην διασκευῇ τοῦ ὁ Μαλαξὸς, Νομοκ. ρνα' 6, κατὰ τὸ ὑπὸ Σγούτα, Θεμ. 7, 165 δημοσιευθὲν χειρόγραφον (7, 183) λέγει: «ἐν ἄλλῳ δὲ κ κικῷ ἐποιούσαν τὴν υἰοθεσίαν χωρὶς εὐχᾶς, ἀμὴ τὴν σήμερον, ὅταν θέλει νὰ ἐπάρῃ τινὰς παιδὶ θετὸν, λαμβάνει αὐτὸ μετὰ ἀγίων εὐχῶν καὶ ἱερᾶς τελετῆς...»

(4) Ἐγχειρ. περὶ τῶν συνοικ. κεφ. ζ' περὶ τῆς υἰοθεσίας. Ἐν παραρτήματι τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ παραφράσεως τῆς Ἐξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου (ἔκδ. Ἐνετίας 1777), σ. 494: «Εἶχον οἱ παλαιοὶ καὶ ἑτέραν συγγένειαν τῆς υἰοθεσίας ἢ ὁποία ἐγένετο μετὰ ἱερολογίας καὶ ἐπαραφυλάττετο εἰς τὰ συνοικέσια καθὼς καὶ ἡ ἐξ αἵματος. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τώρα ἔπαυσεν αὕτη ἡ μετὰ ἱερολογίας υἰοθεσία, καὶ δὲν γίνεται, διὰ τοῦτο περὶ αὐτῆς δὲν γράφομεν εἰς πλάτος...»

(5) Πηδάλ. περὶ συγγενείας κ. θ': «ἡ ἐξ υἰοθεσίας συγγένεια εἶναι, ὅταν τινὲς, καὶ μάλιστα ἄτεκνοι ὄντες, κάμνουν τινὰ υἰὸν τους θετὸν εἰς παρηγορίαν τῆς ἀτεκνίας των καὶ εἰς κληρονομίαν τῆς περιουσίας των· ὅταν ὁμως κάμνουν αὐτὸν υἰὸν τους, ὄχι μὲ λόγια φιλά, ἀλλὰ κατὰ νόμον τὸν πρόποντα, μετὰ τελετῆν ἱερῶν εὐχῶν, κατὰ τὴν κδ' νεαράν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Διὰ ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας οἱ μὲν υἰοθετοῦντες τάξιν γονέων λαμβάνουσιν, οἱ δὲ θετοὶ υἰοὶ τῆσιν παιδίων, καὶ εἰς γάμου κοινωνίαν ἀναμεταξὺ των δὲν ἔρχονται». Ἐκδ. Ἀθηνῶν (1908), σ. 722.

(6) Μολδ. Κώδιξ § 237: «ἡ νόμιμος πρᾶξις τῆς υἰοθεσίας πρέπει νὰ γένη ὄχι διὰ λόγων μόνων φιλῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τελετῆς τῶν ἱερῶν εὐχῶν, διὰ νὰ λαμβάνωσι τῶντι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οἱ μὲν υἰοθετοῦντες τάξιν γονέων, οἱ δὲ υἰοθετούμενοι τάξιν τέκνων καὶ νὰ φυλάττῃται μεταξὺ αὐτῶν ἡ συγγένεια καὶ εἰς τοὺς γάμους, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν νόμων...»

περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ βιβλίῳ του διέσωσεν, ὅτι ἡ ἱερολογία δὲν ἐθωρεῖτο ὡς ἀποκλειστικῶς, οὐδ' ἐπαρκῆς καὶ τῆς υἰοθεσίας τύπος (1). Ἐν τοῖς εὐχολογίαις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας περιλαμβάνονται «ἀκολουθία εἰς υἰοθεσίαν», «σύνταξις εἰς τεκνοποίησιν», «εὐχὴ εἰς τεκνοποίησιν» (2), ἢ δ' ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οὕτω ἐπίσης ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐπὶ υἰοθεσίας ἱερολογίαν (3), ἣτις μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξέλιπε, δι' ὃ ἴσως καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς νομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος διαρκούσης τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας μελέτῃ του ὁ Geib (4), πραγματευόμενος περὶ υἰοθεσίας, ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἀδελφοποιίας», τελουμένης ἐπίσης δι' ἱερολογίας, ὡς βαθμῆδόν ἐξαφανιζομένης, οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἱερολογίας τῆς υἰοθεσίας. Αὕτη, ἐπομένως, κατ' ἔθος ἀρχικῶς εἰσαχθεῖσα καὶ ἐπικρατήσασα βαθμῆδόν, ἀναχθεῖσα δ' εἰς ἓνα τῶν τύπων, δι' ὧν ἐτε-

(1) Maurer, Das griechische Volk I (1835), σ. 193. II, σ. 435.

(2) Goar, Εὐχολόγιον (Venetiis 1730), σ. 561—564. Ἐκ παραλλήλου περιλαμβάνεται καὶ ἱερολογία εἰς ἀδελφοποιίαν πνευματικὴν (σ. 706 ἐπ.) καὶ εἰς ἀρραβῶνας (σ. 310 ἐπ.), αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀπηγορεύθησαν βραδύτερον. Περβ. Cod. 6. 24, 7 = Βασ. 35, 13, 17. Ἀρμεν. 5, 8, 92, Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύντ. 5, 400 καὶ 421· 6, 126. Ἡϋξῆμ. Πρόχ. 8, 85, Zachariae, Jus Graecorom. VI 84, τὴν παρὰ Goar, αὐτ., σ. 706 σημ. Γιαννοπούλου, Συλλογὴν ἐγκυκλίων (1901), σ. 456 ἐπ., 466 ἐπ., Καταστατ. Ἱερᾶς συνόδου 1923, ἀρθρ. 69. Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis λέξ. ἀδελφοποιία. Zachariae, Gesch.³ § 24 σημ. 312. Περιέργων εἶναι, ὅτι ἀνάλογος θεσμὸς ἀπαντᾷται ἐν τοῖς συρο-ρωμαϊκοῖς Κώδιξι: Συρ. § 86, Ἀραβ. § 127, Ἀρμεν. § 129, Bruns-Sachau, Syrisch-röm. Rechtsbuch, σ. 254 ἐπ.

(3) Συνοδικαὶ ὁδηγίαι περὶ βαθμῶν συγγενείας ὡς πρὸς τὸν γάμον τῆς 18 Μαΐου 1877 § 5—6: «Εἶδη συγγενείας πνευματικῆς εἶναι καὶ ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ μνηστεία, ἃς ὅμως ἡ συνοδικὴ ἐγκύκλιος δὲν περιέλαβε, διότι δὲν συνάπτονται δι' ἱερολογίας. Ἐπὶ υἰοθεσίᾳς ὁπότεν αὕτη τελῆται δι' ἱερολογίας, ὁ θετὸς υἰὸς ἢ ἡ θετὴ κόρη κωλύονται. . . Μὴ τελουμένης ὅμως τῆς υἰοθεσίας δι' εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς διατυπώσεις τοῦ ἀστικοῦ νόμου, ἰσχύουσι τὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦτον κωλύματα». Παράρτημα τῶν ἐν λόγῳ ὁδηγίων § 5: «ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ μνηστεία, ἧτοι ὁ ἀρραβῶν, ὡς ἐλέχθη ἐν ταῖς ὁδηγίαις, δὲν ἐξετάζονται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν τελοῦνται δι' ἱερολογίας». Χριστοπούλου, Συλλογὴ ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1901), σ. 480—481 καὶ 491.

(4) Geib, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft und bis zur Ankunft des Königs Otto I. (Heidelberg 1835) σ. 37 ἐπ.

λείτο υιοθεσία, χωρίς ποτέ νάναχθῆ εἰς διατύπωσιν διὰ τὸ κύρος τῆς υιοθεσίας ἀπαιτουμένην ἀπαραιτήτως, βαθμηδὸν περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν, μέχρις οὗ ἐξέλιπεν ἐντελῶς (1).

Ἐντεῦθεν ἤδη συνάγεται, ὅτι εἶναι λίαν ἀπίθανον αὐτοκρατορικῆ διατάξις, οἷα ἡ τοῦ Ἀναστασίου, νάφορᾷ ἱερολογίαν ἐπὶ υιοθεσίας καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτήν, ὡς ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ χωρίου τοῦ Μαλάλα φαίνεται, ἀπαραίτητον διὰ τὸ κύρος τῆς πράξεως. Ἄλλο τι ἄρα ὀρίζει ἡ διατάξις. Τὸ πόρισμα τοῦτο καθίσταται ἀκλόνητον ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς διατάξεως· διότι ἡ γνώμη, ὅτι πρόκειται περὶ ἱερολογίας, στηρίζεται προφανῶς εἰς τὴν λέξιν «σάκρα» καὶ «θείας σάκρας». Πλὴν «σάκρα» δὲν σημαίνει «ἱερολογίαν», ἀλλ' αὐτοκρατορικὴν διατάξιν. Οὕτω παρὰ Συμεῶνι(2): «ἐπαρθεις τοίνυν τῷ φρονήματι ὁ Λέων, ὅτι αὐτὸς κατέβαλε τὸν πολέμιον, οὐχὶ Θεός, ἐπεμψεν εἰς πάσας τὰς χώρας **σάκρας** ἀναγγέλλων, ὅτι εὗρον τοὺς Βουλγάρους ἐγγὺς ὄντας τῆς πόλεως». Παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Μαλάλα ταύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν ἡ **σάκρα**: «καὶ τοῖς νικῶσι παρεῖχε **σάκρας** καὶ πᾶσι πολλὰ ἐφιλοτίμησατο»(3). «Τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἀνέφξε, πανταχοῦ **σάκρας** καταπέμψας, ὥστε τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἀνοιγῆναι»(4). «Ἀνέδωκε τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, πανταχοῦ ποιήσας **σάκρας** καὶ διώξας τοὺς Ἀρειανούς»(5). «Οὐκ ἄλλως δὲ ἐδέξατο αὐτόν, ἕως οὗ ἐποίησε **σάκραν**...»(6). «Ἐπήρθησαν αἱ **σάκραι** Λέοντος αἰ πρὸς Ἀνθίμιον...»(7). «Καὶ ἐποίησε ἡ αὐτὴ Βηρίνα θείας κελεύσεις κατὰ πόλιν καὶ **σάκρας** πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρὸς τοὺς στρατιώτας...»(8). «Γράψασα δὲ **σάκραν** ἔχουσαν πολλὰ κατὰ περὶ Ζήνωνος...»(9). «Ἐποίησεν ἑαυτῷ σκρινιαρίους στρατηλατιανούς ἀπὸ **θείας σάκρας**...»(10). Ἐπίσης πρὸ Θεοφάνει(11), παρὰ Κεδρηνῷ(12),

(1) Περβ. Monnier, Les Nouvelles de Léon le Sage, σ. 101 in fine.

(2) Συμεῶν, Χρονογρ. de Leone Armenico 12, σ. 618, 13 ἐπ. (ἔκδ. Βόννης).

(3) Μαλάλα, Χρονογρ. β', σ. 310, 17—18 (ἔκδ. Βόννης).

(4) Μαλάλα, αὐτ. γ', σ. 317, 10—12 (ἔκδ. Βόνν.).

(5) Αὐτ., σ. 344, 14—16.

(6) Αὐτ. σ. 348, 2—3.

(7) Αὐτ. ιδ', σ. 374, 19.

(8) Αὐτ. ιε', σ. 388, 20—22.

(9) Αὐτ., σ. 389, 1—2.

(10) Αὐτ. ιη', σ. 430, 1—2.

(11) Θεοφάνους Χρονογρ., σ. 89, 15; 129, 3. 5. 10. 161, 7. 170, 21. 26. 244, 16. 34. 398. 17. 23; 385, 12 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(12) Κεδρηνός, Σύνοψις ἱστοριῶν 1, 594 καὶ 639 (ἔκδ. Βόννης).

οὕτω δὲ καὶ τὸ Πασχάλιον χρονικὸν (1) καὶ ὁ Νεῖλος Μοναχὸς (2): «ἐκ παπύρου καὶ κόλλης χάρτης κατασκευασθεῖς, χάρτης ψιλὸς καλεῖται· ἐπὰν καὶ ὑπογραφὴν δέξηται βασιλέως, δῆλον ὡς σάκρα ὀνομάζεται». Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν εἶναι ἢ «**σάκρα**» καὶ ἡ **θεία σάκρα** τῆς διατάξεως, ἣ οἱ divini adfatus τῆς ἐν τῷ Κώδηκι τοῦ Ἰουστινιανοῦ (3) κατὰστρωθείσης διατάξεως Ἀναστασίου τοῦ Α΄, περὶ τῆς καὶ ἀνωτέτω ὁ λόγος (4), οὐδὲν δ' ἄλλο κελεύει ἢ παρὰ Μαλάλα διατάξεις, ἣ ὅτι ἢ ἐν τῷ Κώδηκι, συντρεχούσης μάλιστα τῆς ἐλλείψεως ἀκριβολογίας, ἣτις χαρακτηρίζει συγγραφέα μὴ νομικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν Μαλάλαν (5). Ἐὰν δὲ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀμφότεραι αἱ διατάξεις ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι τὸ αὐτό, κατὰ τὰ εἰρημμένα, περιεχόμενον ἔχουσι καὶ ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξεδόθησαν χρόνον (6), δύνανται τις νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι **πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς διατάξεως.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000082775

(1) Πασχάλ. Χρον., σ. 561, 6· 617, 3 (ἔκδ. Βόννης).

(2) Ἐπιστ. I. 44: Migne, P. gr. 79, 104.

(3) Cod. 5, 27, 6 § 1.

(4) Ἀνωτ. σ. 56 σημ. 1.

(5) Ἀντιβολή τῶν ἐν λόγῳ διατάξεων πείθει περὶ τούτου.

(6) Ἡ ἐν τῷ Κώδηκι διάταξις τοῦ Ἀναστασίου ἐξεδόθη τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 517, ἢ δὲ παρὰ Μαλάλα, κατὰ τὰ ἀνωτέρω σ. 56 εἰρημμένα, *περίπου* ἐν ἔτει 516 κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μαλάλα.

A10340